

Pôsobenie mesta ako architektonického útvaru

Lucia Benkovičová

Mesto samo osebe nie je „nič“, má význam len v spojení s ľuďmi. Tí si v mestách vytvárajú životný priestor. Dá sa povedať – akí ľudia, také mesto... „Spôsob, akým si vytvárame prostredie okolo nás, je výrazom nášho vnútorného stavu.“ (Jakob von Uexküll) Ale, rovnako, každý mestský útvar spätne pôsobí na vývin sociálneho rázu mesta a navzájom sa reflektujú... „Mesto je možno zachytávanie skutočnosti na relatívne malej ploche krajiny, akási fotografia ľudského vnútra, ktoré dané mesto vystavalo, dalo mu vlastnú tvár... Pri putovaní mestom je chodec (obyvateľ mesta, turista, náhodný návštevník) odkázaný na vlastnú schopnosť naplniť tieto prvky, skutočnosti, kategórie a znaky vlastnými estetickými, filozofickými či zážitkovými súvislosťami. Mestu tak možno ide o spoluprácu, akýsi duchovný vnútorný dialóg do viacerých strán. Mesto sa stáva výlučne vnútorným svetom a zážitkom konkrétneho človeka.“ (Radoslav Tomáš)

„Architektúra a urbanizmus sú prostriedky, pomocou ktorých si ľudia utvárajú prospešný rámec svojho života, vyjadrujú veľmi presne materiálne a morálne hodnoty danej spoločnosti.“ (Le Corbusier, 1946)

Morálka je sústava regulátorov správania človeka (hodnôt, noriem, cieľov, ideí a pod.) vo všetkých sférach jeho spoločenského života, ktorých účinnosť sa opiera o moc verejnej mienky. Etika, zjednodušene filozofická náuka o mravnosti, morálke, tiež teoretické štúdium hodnôt a princípov, ktoré usmerňujú ľudské konanie v situáciách, keď je možný výber... Všetko je otázkou individuálnej voľby, ba čo viac, naše priority sú značne priehľadné, upriamiac pohľad na naše skutočné konanie...

Mesto má byť prostredím podporujúcim pospolitost, a súčasne poskytovať a zaručovať individuálnu slobodu. Azda by sa, namiesto prakticky okamžitého členenia stavebných hmôt, malo začať funkčným členením ľudských vzťahov v mestskom priestore... V súčasnosti pozorujeme útek do priestorovej estetiky, ktorá má klamne nahradiť chýbajúce ľudské city. Človek ako individuum si môže zachovať svoju identitu len vtedy, ak sú posilnené možnosti pestovať vzájomné ľudské vzťahy. V našich súčasných mestách sa vynakladá veľké úsilie na to, aby sa potreby ľudí uspokojovali bez vzájomných stykov, „samoobslužne“, nastáva úplný rozklad mestskej družnosti. Udržiava sa spoločenský odstup, ľudia sa uzatvárajú pred svetom, vyostrujú sa hranice... Nemožno sa preto čudovať, že sa oslabujú až trhajú akékoľvek putá či záujem o prostredie, v ktorom fungujú. Vyprchávajú bližšie kontakty, dôvera a napokon často i samotný zmysel daného miesta. Čosi nie je v poriadku...

Stiesnený mestský svet požaduje od dôstojného civilizovaného pudového človeka zvýšenú prispôbitosť, čím môže nebezpečne priamo narastať prebytok

nenasýtenej agresivity. Z psychologického hľadiska, prináša „poddanstvo“ vždy dva efekty: stráca sa alebo sa ani nikdy nedosiahne samostatnosť, a ako reakcia na to sa hromadí nenávisť proti neslobode, hľadajúca spoločenské ventily. Túto energiu je potrebné zamerať na oblasti „inteligentných“ cieľov. Do popredia sa tu potenciálne dostáva terciárny sektor – rozmanité služby, ale i potreba zachovať verejnosti voľný prístup k prírode. Čím ďalej, tým menej možno naplniť túžby človeka po samote, tichu, po neorganizovanom živote, ktoré je pritom azda základnou potrebou zachovania psychickej rovnováhy. Dnes sa príroda často kupuje za úžernícke ceny... Hľadá dnes vôbec ešte niekto na to, čo je etické? Žiaľ, patologický vývin má tendenciu sám zo seba neprestajne silnieť, na druhej strane, nijaké prostredie nie je celkom neodvratné a nezmeniteľné, teda, ak sa nestavia do pasívnej pozície obeť. Stabilizačný moment, od ktorého sa možno ďalej odraziť, podľa môjho názoru, tkvie v uspokojení a vzájomnej pomoci prostredníctvom porozumenia...

Mobilita, oddelenie obytného a pracovného sveta, zhoršili možnosti solidárneho štýlu života. Je takéto rozčlenenie skutočne také nevyhnutné, ako sa nám vsugerováva? Prvé roky života človeka vytvárajú základy formovania sa neskoršieho charakteru, ktoré, preukázateľne, neskôr možno korigovať len so značným úsilím. Ide o čas búrlivých citových zaťažení, teda vôbec nie o bežne so samozrejmosťou predpokladanú idylu. Ak nie je matka svojmu malému dieťaťu k dispozícii telom i dušou niekoľko hodín denne, dieťa nemôže nadobudnúť schopnosť nadväzovať blízke a hlboké ľudské kontakty, čo spravidla speje k pocitovaniu drsných tiesnivých stavov. Pritom by stačilo zmenšiť vzdialenosť medzi oblasťou bývania a pracovnými centrami, v ktorých sú matky zamestnané, prípadne pracovný čas rozdeliť tak, aby odlúčenie dieťaťa netrvalo prídlho. Treba tiež podotknúť, že jasle ani materské školy nie sú plnohodnotnou náhradou. Vždy je predsa aj iná možnosť, napriek silným spoločenským tlakom, všetko je stále otázkou individuálneho rozhodnutia...

Výchova je veľmi silne determinovaná spoločenským prostredím. V stúpajúcom počte násilných činov maloletých hrajú úlohu miestne faktory. Je však dôvod označiť zodpovednými za asocialitu vzrastajúcu na celom svete rovnaké faktory vyplývajúce z nekontrolovateľného vývinu veľkomiest. Počet zle spoločensky adaptovaných mladistvých je veľmi veľký. Zaisťuje to výsledok mnohých faktorov, ale jedným z nich je, že sa mladému človeku poskytuje primárne voľného priestoru na pohyb, je ponechaný sám na seba v preľudnenom životnom prostredí, prepuká zlosť na existujúci stav...

Antropológ nevychádza z údivu nad tým, že merkantilné plánovanie našich miest sa uskutočňuje v značnej miere len pre jeden vekový typ, aj to len veľmi nedostatočne, a to pre zárobkovo činného dospelého človeka, bezohľadne sa manipuluje s vlastným svetom detí i dôchodcov, akoby s oblasťou sociálne slabých. Ako riešiť tieto krehké otázky?

Tak ako k ryžovým poliam patrí malária, k baniam zaprášené plúca, k stredovekému mestu mor, tak vraj k veľkomestu patrí neuróza, ktorá sa prenáša z generácie na generáciu, je to priam lavínový efekt. Neuróza je všade tam, kde je zúfalstvo, a zúfalstvo je všade tam, kde sú ľudia... Faktom je, že mestá predstavujú komplexy problémov, ktoré spolu navzájom súvisia, podobne, ako je to v biológii a v lekárstve. Tie azda najviac kulminujú v centrách miest – keď nefunguje „srdce“, sú výrazne oslabené aj ostatné „orgány“. Život mesta má, našťastie, pozoruhodnú schopnosť vyrovnávať sa so svojimi problémami, s riešením však musia prísť jeho obyvatelia. Možno je romantické hľadať cesty k náprave spoločenských „previnilcov“, ale zrejme sa tomu napokon nebude dať vyhnúť. Podstatnejším sa mi však, predovšetkým, javí stavať na existujúcich kladných stránkach, a tak produkovať ďalšie, venovať prednostne pozornosť tomu, čo už funguje...

Esej vznikla v rámci predmetu Vybrané state z architektúry I. k téme Architektonická slušnosť a urbánna demokracia v zimnom semestri akademického roka 2010/2011.

LITERATÚRA

JACOBSOVÁ, Jane: Smrt a život amerických veľkoměst. Praha, Odeon 1975.

MITSCHERLICH, Alexander: Nehostinnosť miest, pobádanie k nepokoju. Bratislava, Pallas 1971.

<http://visegradgroup.eu/main.php?folderID=1111&articleID=13048&rctag=articlelist&iid=1>

<http://www.cudzieslova.sk/hladanie/etika>